

Tednik

Učiteljski Tovariš.

Glasiilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Štev. 42.

V Ljubljani, 18. vinotoka 1907.

XLVII. leto.

„Učiteljski Tovariš“ izhaja vsak petek. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje. Vse leto stoji 8 K, pol leta 4 K, četrt leta 2 K. Posamezna številka 16 h. Spise je pošiljati samo na naslov: Uredništvo „Učiteljskega Tovariša“ v Idriji. Naročnino prejema Frančišek Črnagoj, nadučitelj v Ljubljani (Barje). — Vse pošiljatve naj se pošiljajo franko. — Rokopisov ne vračamo. — Za oznanila je plačati od dvostopne petit-vrste po 20 h, če se oznanilo tiska enkrat; po 18 h, če se tiska dvakrat, in po 16 h, če se tiska trikrat; če se večkrat tiska, znaten popust. Oznanila sprejema „Učiteljska tiskarna“. Priloge poleg poštnine 6 K.

Duh časa.

I.

Duh — čas! Obe besedi pomenita nekaj nevidnega, abstraktnega — groznega. Duhovi so prava počast, strah in trepet zlasti za mladino, pa tudi za praznoverne odrasle ljudi. Z ob časa pa vse izpreminja, uničuje, preobrazuje v prirodi in človeški družbi. Duh časa je nekaj podobnega. S tem izrazom zaznamujemo razne izpremembe v človeški družbi, pojave v narodnih masah, na političnem polju, v kulturnem oziru, napredek in nazadnjaštvo. Sem sodijo tudi razne šege in navade, ki so bile in so še običajne. Pojavi duha časa so raznolični, izpremenljivi, nestalni, podobni zvezdnemu utrinku, ki pride in izgine. — A imajo v kljub temu svojo privlačno silo, dobre in slabe posledice.

Pred sto leti je bil naš kmet tlačan, in sužen graščakov. Duh časa je razbil te okove. Francoska revolucija je bila posledica krutih časov, ki je prinesla vsemu svetu luč svobode, svobodnega razvitka in napredka. Hudi so bili tisti časi, kri je tekla v potokih, a nasledki so krasni; žrtve, vztrajnost in neumorno delavnost so osvobodile človeštvo tlačilcev in tiranov; luč svobodnega razvitka sveti čimdalje svetleje. Vendar je do popolnega svobodnega razvitka še dolga pot.

Tudi pri šolstvu je napravil duh časa mnogo izprememb. Pred 37 leti je bil učitelj še ponižni sluga, nezaveden, brez pravice; pouk je bil neobvezen, narod naš neomikan, političsko nezaveden; književnost komaj v povojih, blaginja in napredek malenkostna. Ako primerjamo današnje dni s tistim časom, opazimo takoj velikansko izpremembo. Učitelj je v svoji šoli svoboden mož z natančnimi pravicami in dolžnostmi, z njim se je razvilo šolstvo in s tem ljudstvo, blaginja in napredek. Ako primerjamo število Mohorjanov leta 1870. in danes je napredek velikanski. O časnikarstvu v tem času ni vredno niti govoriti, danes dobiš dnevnik ali tednik skoraj v vsaki hiši. Kdo je pospešil izobrazbo našega naroda, da je prišel v tako kratki dobi do viška te izobrazbe? Mar ne učiteljstvo, ki se od gotove strani tako kruto preganja, blati, sovraži, ponižuje, zaničuje in prezira? Duh časa je postavil učitelja na svobodne noge, in on je spoznal ta neprecenljivi dar, z vnemo se je poprijel dela za narodno prosveto, obenem pa je bil boj za zlato svobodo do današnjega dne. Ta boj ni končan, marveč ga moramo dobojevati. Da nam bo mogoče dobiti jasno sliko o vsem tem, hočemo izpregovoriti o današnjem duhu časa, s katerim je spojeno šolstvo in učiteljstvo.

Samega sebe poznati je najtežje; da, nekateri trdijo, da je to velika modrost. Ako hočemo spoznati sebe, moramo biti nepristranski, ne smemo poznati samoljublja, samohvale in sebičnosti, marveč, opiraje se na gola dejstva, moramo povedati resnico vsakomur v obraz. Ker je pa šolstvo z učiteljstvom v vrtincu političskih viharjev današnjega časa, moramo biti odkriti, nepristranski, pravični in nesebični tudi v tem oziru. Povemo že naprej, da bomo razvijali vse misli iz ljubezni do napredka našega naroda, zato naj nikogar ne bode resnica v oči. Napredovati moramo, a napredek je mogoč le tam, kjer se odstranijo napake. Kdo je popolen in brez napak? Nihče!

Počakali smo s to razpravo nalašč, da se nam pomirijo živci, razburjeni po zadnjih državnozbornih volitvah. Kar smo opazili o tej priliki, je zanimivo, poučno, pa tudi nesramno, neumno, pregrešno in nedopustno. V ogromni večini je učiteljstvo sodelovalo pri zadnjih volitvah, zato so pa letele strupene pušice nanje od vseh strani. Nekateri so hudo ranile, druge manj, sedaj so rane že zaceljene — duh časa ozdravi vse!

Francoska revolucija je rodila demokratizem; brezpravni proletarci so dobili v državni konstituciji svojo veljavo in moč — splošna in enaka volilna pravica je zednačila vse sloje prebivalstva: privilegirance, graščak, grof, baron, bogataš, prelat; duhovnik, uradnik je imel glas in veljavo v politiki enako s cestnim pometačem ali hlapcem. Preden je prišlo na Francoskem do tega, je bilo treba premnogo žrtev. V Evropi so s strahom in veliko nezaupnico opazovali tega novega, od tam se razširjajočega duha. Pri nas so privilegiranci, na čelu jim stoji birokrati zadušili s pomočjo vojaštva že v kali vsak tak pojav. Pravico so teptali z nogami, kmet je bil pravi suženj graščakov, narodnosti so zatirali, v šoli, uradu in javnem življenju se je mogočno šepiril jezik privilegirancev. — Nemščina je vladala povsod, še danes žive ljudje one dobe, ki so nosili sramotilno znamenje po končani šoli na hrbtu domov, ker so se drznili pogovarjati se v šoli v svojem materinem jeziku. A duh svobodnega razvitka se ni dal premagati. Ker ni šlo s prošnjo in na lep način, moralo se je to zgoditi izgrda in s krvolijem 1848. leta. Kmet, meščan in vsi narodi so zahtevali svojih pravic, tlaka se je odpravila, kmet je postal samostojen; uvedli so ustavo, da so imeli tudi nižji sloji govoriti v vladnih zadevah. Uravnali so šolstvo, dali nekaj pravic narodom. A birokratizem in privilegiranci so imeli še dovolj moči ovirati svoboden razvitek raznih narodov. Ti pa so podpisali svojo smrtno obsodbo z novim, modernim in svobodnim šolskim zakonom. Šolstvo se je razvilo in s tem omika narodov. Književnost in časo-

pisje se je širilo čimdalje bolj, s tem se je pridno širila tudi ideja svobodnega razvitka. Društva so se ustanjavljala, organizirali so se vsi stanovi; v društvu, v slogi in v organizaciji je pa moč — in ta ljudska moč je glasno zahtevala splošno in enako volilno pravico, ki jo je tudi dosegla, in zadnji čas je že tudi bil, ker je birokratizem s privilegiranci prignal vlado in narodno blaginjo na rob propada tako, da je bila vlada brez moči, parlament nedelaven. Govorili so že: Avstrija bo razpadla. — Kdo je rešil našo državo pogina? Čigava je v prvi vrsti zasluga, da se je uvedla splošna in enaka volilna pravica? Mar ne šole z učiteljstvom? Časnikarstvo je imelo pri tem glavno ulogo; zaman bi bila brez tega vsaka organizacija, zaman, delo voditeljev — narod mora biti izobražen in zaveden za tako važno in veliko akcijo, in to je dala šola, to so posledice neumornega dela avstrijskega učiteljstva in sedanjega svobodnega šolskega zakona!

Veliko dobrega za narodovo prosveto, napredek in blaginjo je provzročila nova šola, a dela je še premnogo, vsega na mah ni mogoče doseči, ker so na poti — prirodni zakoni. Kakor zraste mogočno drevo prav polagoma iz nezatnega semena, tako se razvija šolstvo in s tem omika, napredek in blaginja. Sedaj je naša ljudska šola precej lepo razvita, primerjamo jo že lahko malemu košatemu drevescu. Preden doraste do mogočnega debelnatega drevesa, je še dolga in trnjava pot, treba bo še mnogo časa, truda in vztrajnega dela. Odstraniti se morajo v prvi vrsti ovirajoče sile, ki so svobodnemu šolstvu nasprotno — šola se mora demokratizirati, da bo primerna duhu časa. Da bomo to idejo lažje razvijali, hočemo zopet stopiti k splošni in enaki volilni pravici in k zadnjim državnoborskim volitvam.

Ko je bilo razglašeno, da je sprejel državni zbor v soglasju z vlado splošno in enako volilno pravico, ni bil sicer nobeden avstrijski narod z razdelitvijo mandatov zadovoljen, pa vendar je bila ta vest povsod pozdravljena z veliko radostjo, ker je vsak treznomislec politik imel veliko upanje v demokratsko preobrazbo državne zbornice. Tudi učiteljstvo je razglasilo po svojih glasilih z radostjo to novo vest v veliki nadi, ker so nižji sloji ljudstva vneti za šolsko izobrazbo, da bodo ti, ko dobijo moč v svoje roke, šolstvo povzdignili do zaželjene višine. Stranke so se pričele pripravljati na volilni boj, zaupni shodi,

volilni shodi, agitacije in vedno strastnejše politiške polemike nasprotujočih si strank, o vsem tem je bilo čitati v našem časopisu, čimbolj se je bližal odločilni dan volitve. Pogovor o volitvah in o posameznih strankah je postala vsakdanja stvar v hiši bogatina, kmeta, delavca in hišnega hlapca. Ljudstvo se je pridno udeleževalo volilnih shodov, je slišalo glas raznih strank in bilo je poučeno o volilnih pravicah. To ljudsko gibanje je bila izvrstna šola za naš narod, pa tudi za vsakega politika. Večinoma povsod med Slovenci so bile tri stranke: napredna, socialnodemokratska in klerikalna. Ob narodnih mejah na Koroškem in Istri je bila narodna stranka proti Nemcem in Lahom, kjer so imeli važno ulogo tudi socialni demokrati. Na Kranjskem je bilo najživahnejše gibanje med klerikalci in socialnimi demokrati; naprednjaki so začeli kasno, pa še to je bilo na večjih krajih površno, mlačno in brez prave vneme.

Mlad, učen, napreden govornik je govoril na kmetih. Govoril je gladko, a vsebina njegovega govora ni bila primerna za narod. Ves govor je bil lep, primeren za izobražene meščane, za kmeta pa nikakor ne. Na poslušalce je napravil tak slab vtisk, da je bila o tem splošna sodba: „Ta nam več škoduje kakor koristi.“ Na podoben način se je godilo na mnogih drugih krajih. Celih šest let je liberalna stranka spala spanje pravičnega, tik pred volitvami se je prebudila. Brez svojega glasila, brez organizacije, brez splošnih volilnih shodov, brez agitatorjev in brez denarja se ni moglo drugega pričakovati kakor malenkosten uspeh.

Naprednjaki so tudi med seboj poizkušali z agitacijo. Zlasti učiteljstvo, ki ljudstvo in razmere dobro pozna, je bilo ponekod jako delavno, pa tudi brezuspešno ni bilo to delo. Ti bi znali mnogo lepega povedati. Nekdo nam je pripovedoval to-le: Stopil sem med volilce, govoril, prepričal in dokazoval sem napredno idejo ter pobijal nasprotnike z golimi dokazi. Ko končam, me nagovori kmet: „Lepo ste govorili, vse, kar ste povedali, je tudi res, a jaz ne bom volil z vami. Sedaj o volitvah nas poznate, sedaj nas vabite k sebi za svojo stranko, poprej in poslej nas pa noče nobeden poznati. Vi držite z gospodo, ki je že od nekdaj sesala kmetiško kri. Gospoda živi zase in je ločena od nas. Ona nas pozna le takrat, ko je treba kaj plačati, in če hitro ne plačamo, če ne moremo plačati, nam škoduje — zarubi nas in spravi nas ob imetje. Če pridem v

Iz turistovskega nahrbtnika.

Piše Fort. Jelovšek.

(Dalje.)

Fizično podprti in ložjih nahrbtnikov jo krenemo, spremeljani od iskrenih pozdravov prešerne planšarice, proti Kredarici. Pot drži v vznožju ogromnih skladov triglavskih po golem skalovju in postaja čim višje, tem bolj naporna. Na nevarnih prehodih mimo strmih prepadov so posebna znamenja; tuintam pa so zabiti v pečine železni klini in so napeljane žice, ob katere se oprijemaš, da ne zdrseš v globočino. Saški kralj je zavil sedaj na levo v Marije Terezije koč, a mi na desno na Kredarico. Na nekem gorskem kažipotu dobimo vizitko omenjenih tovarišev, na kateri nam ostavljajo krepke triglavske pozdrave, in njim na čast izpraznemo buteljko vina, potem pa kolikor mogoče žurno hitimo navzgor, da vzamemo še na Kredarici slovo od zahajajočega solnea. In ravno zadnji žarki so še trepetali na vrhuncih veličastnih gorskih velikanov, ko dospemo do „Triglavske koč“ na Kredarici 2515 m visoko.

Hitro odložim nahrbtnik in hitim na prosto plan, odkoder uživaš skoro ravnoisti razgled, kakor z vrhunca Triglava. Globoko

pod nami po dolih in ravninah je legal temni mrak, le ostri grebeni temnosivih gora so žareli v čarobnih barvah — ki so čimdalje bolj temneli in se razblinjali v neobsežne, nejasne konture, dokler se niso potopile v neizmerno morje črne noči, a nad nami so zalesketale srebrnojasne zvezdice v tem božanstvenem brezkončnem vsemirju. In iz globočine temne noči je priplavala luna in posrebrila fantastične robove tega silnega Zlatorogovega kraljestva.

Nato smo si dali napraviti v koči konzervne juhe, naš „pošlatač“ pa je prebrskal nahrbtnike, izvlekel iz njih raznovrstne jestvine in zadnje buteljke ter nam skupno pripravil prav regimentno večerjo. In izpraznili smo še par buteljk, ker „Triglavska koč“ je dobro preskrbljena z vsem potrebnim planinskim komfortom, in trkali smo na zdravje vseh prijateljev in znancev tam doli v meglenih nižavah prostrane majke Slavije. Z nami vred nas je v tej koči prenočevalo nad 20 turistov; bili so z Dunaja, iz Trsta, Benedk i. t. d. Dasiravno so postelje dokaj udobne, vendar nisem pozno v noč mogel zaspati; nepopisni, slikoviti vtiski ogromnih velikanov in neka božanstveno opojna čuvstva so se menjavala v drhteči moji duši — in bog Morfej je končno vse te predstave spojil v veličastno harmonično

v gostilnico, je gospoda zase v svoji sobi, se zabava in raduje med seboj, med nas jih je sram priti. Če srečam gospoda na cesti, se mu moram odkriti, odzdravi sicer, a da bi se nekoliko z menoj pogovarjal, tega ne stori, ga je sram. Gospoda živi zase, nosi glavo pokonci in nas ne pozna, kmet in delavec mora storiti ravno tako. Gospoda naj voli svoje poslance, mi bomo volili svoje. Res je, da ima tudi duhovščina svoje napake. Ako se bomo prepričali, da nas vodi ta za nos, bomo že opravili o svojem času z njo račun.“

Ali ni vse gola resnica kar je ta povedal? Kar je na kmetih in po mestih bolj omikanege ljudstva, je večinoma še birokrškega duha; prepojeno je z duhom, ki je strogo konservativnemu in demokratskemu duhu našega preprostega naroda nasproten. In te nedostatke se ne da odpraviti kar čez noč. Če hočemo gojiti napredno idejo, moramo pred vsem odstraniti to, kar je demokratizmu nasprotno. Omikani sloji se morajo približati duhu narodove mase, znati morajo z njo misliti, čutiti, upoštevati jo morajo, delovati za obči narodni blagor, pridobiti si morajo ugled, spoštovanje, ljubezen in hvaležnost ljudstva, potem je šele mogoče misliti na pomoč ljudstva za napredno stranko. Ali je pa upanje to doseči v doglednem času. Po našem prepričanju — težko! Naši omikani sloji so tako razdvojeni med seboj, da bi moral računati skoraj na čudež, preden bi se ti demokratizirali. Uradnik, birokrat od nog do glave, prezira vse, kar ni njemu enakega. Trgovci skrbe zase, veliki posestniki so ponosni na svoje imetje — in ti so glavni faktorji zlasti na kmetih. Napredni, zavedni in narodni so, a kaj jim vse to pomaga, ker so med seboj razdvojeni, needini. Prave ljubezni do skupnega narodnega delovanja med njimi ni dobiti. Če je kdo vnet za skupno narodno delo, če se žrtvuje za dobro in plemenito reč, naleti takoj na strahovite ovire, navadno se sliši: „Če je ta zraven, jaz ne sodelujem. Kaj, oni nas bo vodil, ker je nezmožen, neveden in neumen? Tega človeka jaz ne morem trpeti, čeprav mi ni napravil nič slabega!“ — Ako gre za splošni narodni blagor, bi se morali odstraniti vse take osebnosti, a ravno osebnosti so žalibog med našo inteligenco v tako bujnem cvetju, da se preprosto ljudstvo nad tem izpodtika. Tako ne moremo nikamor naprej. Razna društva hirajo, izumirajo, so nedelavna in zato brez pomena. Ta je jasen dokaz, da je neuspeh napredne stranke kriva naša inteligenca sama.

veličino — in čil sem se zbudil drugega dne zgodaj v jutro v teh nebeških višavah.

Izpili smo čaj, si ovili krog vratu površnike, da bi nas pri plezanju ne ovirali, in nastopili smo vratolomno vzpenjanje po železnih klinih na vrh Triglava. Ta tura je — najtežavnejša in najnevarnejša — le za vajene turiste, ki imajo mirno kri, zdravo srce in krepke mišice.

Omenjam pa še enkrat, da nudi Kredarica skoro ravno isti velikanski razgled, in pot od Bohinjskega jezera skozi Srednjo vas na Kredarico ni ravno naporna in nevarna, in jo vsak zdrav človek lahko izvrši — in nikdar mu je ne bo žal. Naš vodnik nam je podal potrebna navodila, da ne smemo kamenja prožiti, s telesom naslanjati se proti klinom ob skalovju itd. in začeli smo se spenjati — vodnik naprej, mi tik drug za drugim vsi nekako svečano-resno, zatopljeni v svoje misli. — Pleza se po ozkem, kakor dobra klop širokem grebenu; drugod zopet ob visečih skalah, kamor so vsekane stopnice in ob straneh za poprijemanje zabiti železni klini in ob njih železne žice; pot drži večinoma strmo navzgor in na Veliki Triglav skoro navpično; na obeh straneh pa zijajo ob navpičnih in visečih stenah grozni, vrtoglavi prepadi. — Zvezdice

Vzgojiti bi bilo treba za skupno narodno delo najprej mnogo iskreno čutečih in delavnih voditeljev, ki bi te nedostatke odpravili, inteligenco odgojili v demokratskem duhu, potem je šele mogoče misliti, da bi bila narodna masa sodelujoča. Odgojiti je treba v tem duhu nov rod — in za to sta poklicana v prvi vrsti ljudska šola in učiteljstvo, prepojeno z ljubeznijo do naroda v demokratskem smislu.

Bila je ljudska veselica v narodne namene z lepim vzporedom na javnem prostoru s prostovoljno vstopnino. Daleč naokolo po sosednih vaseh so vabili lepaki ljudstvo k veselici. Ljudstva je prišlo res veliko, veselica je bila lepa in tudi dohodki izdatni, a udeleženci so bili skoraj izključno le iz srednjega stauu, preprostega naroda ni bilo skoraj nič. Učiteljstvo je hodilo po hišah vabit in razlagat pomen veselice, vse ni pomagalo nič. Povsod je bil skoraj podoben odgovor: „Prišla bo samo gospoda, kmet in gospoda pa ne gresta skupaj.“ Mnogo radovednežev je gledalo od daleč, blizu se niso upali. Našemu preprostemu narodu je vcepil duh časa, spomin zatiranja, odiranja in preziranja, strah in zdržnost pred gospodo sploh, čeprav je ta iz naroda samega vzrasla ter med narodom živi in deluje. Deloma se tudi sramuje bolj omikanih krogov, ker se ne zna tako vesti, govoriti in nastopati. Sedaj je nastopila doba demokratizma; višji, srednji stanovi in privilegiranci so prišli v politiki ob nekdanjo veljavo in moč, pri volitvah ni nobenega razločka — in državni parlament je vir politike, napredka in blaginje, zato se morajo zblížati ti stanovi v eno samo skupino, v eno samo telo z enako čutečo dušo. Kako se ima to vršiti, je veliko delo bodočnosti, s katerim je treba takoj začeti, ker duh časa zahteva to.

Sedaj je na površju demokratizem. Duh časa zahteva, da se v tem smislu preuredi vsaka stranka, ki hoče živeti. Klerikalizem je duh časa pravočasno uporabil. Zatajil je svoje katoliško ime ter ga zamenjal s „Slovensko Ljudsko Stranko“ po zgledu „Volkspartei“ med Nemci.

Numerirajmo kosti!

Treba jih bo, ker se je pri nas že začela praksa po navodilu dr. Šusteršiča. Dobili smo vest, da so v krajnih šolskih svetih v Retečah in v Sori dejansko napadli dva naša tovariša.

so ugaševale in veličastni komet, ki smo ga opazili na nebeškem svodu, se je pomikal proti vzhodu, ko smo srečno priplezali na triglavski Vršac do Aljaževega stolpa 2865 m.

Sivi somrak je ogrinjal spečo prirodo, ko smo stali na vrhu častitljivega orjaka Triglava, a po dolih so se leno premikale sive megle, ki so se polagoma izgubljale druga za drugo, ne da bi vedeli, kdaj. Tam daleč na vzhodu se je zdajci začelo daniti, obzorje je obrobjala svetlorumena progga, ki je postajala vedno večja, nje barva pa bolj in bolj intenzivna, dokler se ni razlila tja po oblakih, obrobijajoč obzorje, da je bila videti liki morje, leskeče se v žoltorumenem zlatu.

A to le za trenutek, že se je jel izlivati v to barveno morje lahen, nežen karmin, izpreminjajoč vso sliko v mehko oranžno barvo, ki je postala naposled zamolklordeča. Počasi, a veličastno se je v tem pomikala izza nebeškega svoda krvavordeča obla — solnce. Prevzele so nas te čarobne krasote, da smo hkratu umolknili ter očarani po toliki lepoti nemo in solznih oči zrla ta božja čuda.

Ko je solnce priplulo že izza horizonta, je še valoval v dolinah sivi mrak, ki je postajal čimbolj vijoličast; tembolj pa so žareli in goreli Triglavovi sosedje in ogromni skladi silnega